

İsmet Özel Şiirinde Servet-i Fünûn İzleri

Impressions of Servet-i Fünûn In İsmet Özel's Poetry

Mustafa BALCI¹

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Mustafa Balcı (Prof. Dr.),

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili

ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye

E-posta: mustafabalcı@istanbul.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3683-8705

Başvuru/Submitted: 11.09.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested:

15.10.2020

Son Revizyon/Last Revision Received:

16.11.2020

Kabul/Accepted: 27.11.2020

Online Yayın/Published Online: 20.12.2020

Atıf/Citation: Balcı, Mustafa. "İsmet Özel Şiirinde Servet-i Fünûn İzleri." *Türkiyat Mecmuası- Journal of Turkology* 30, 2 (2020): 375-393. <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.799595>

ÖZ

Türk edebiyatında Tanzimat'tan sonra başta Fransız edebiyatı olmak üzere Avrupalı tarzda gelişen bir mecra oluşmuştur. Bu yolda şekil ve tür olarak Fransız edebiyatının taklidi birçok metin üretilmiştir. Anlatım bakımından eski geleneğin tesiri görülse de tür ve şekil bakımından yenilikler hızla yaygınlık kazanmış ve 1890'larda yetkin şiir ve romanların üretileceği Servet-i Fünûn çizgisine giden yol açılmıştır. Servet-i Fünûn mecmuası etrafında toplanan yeni edebiyat anlayışına sahip şair ve yazarlar adı aynı dergiyle anılacak bir edebî akımın öncüsü ve temsilcisi olmuşlardır.

İsmet Özel, 1960 sonrası Türk edebiyatının en müessir şairlerindedir. Genç yaşta kendi şiir yatağını oluşturduğu gibi sonraki dönemlerde de birçok şair için yol gösterici olmuştur. İdeoloji ve gençlik duygularıyla harmanlanmış ilk şiirlerinde yoğun imgeye dayalı ifade şekilleriyle dikkati çeker. *Geceleyin Bir Koşu*, *Evet İsyân*, *Cinayetler Kitabı* ve *Celladım Gülümserken* adlı kitapları şiirinin farklı dönemlerini temsil eden metinlerini barındırır. Bu çalışma, söyleyiş, konu, ahenk, üslup bakımından herhangi bir topluluk veya şahsiyetle bağlantısı olmayan İsmet Özel ile Tanzimat'tan sonra gelişen yeni Türk şiirinin temsilcisi olan Servet-i Fünûn şairleri arasında bir koşutluk veya benzerlik aranabilir mi sorusundan yola çıkmaktadır. Servet-i Fünûn edebiyatının en dikkate değer yönü *hüzün* ve anlam bakımından akraba kelimelere metinlerinde sıkça rastlanmasıdır. İsmet Özel'in şiirlerinde de *hüzün* kelimesi çok sık olmamakla birlikte dikkati çekecek bir tarzda kullanılmaktadır. Yukarıda zikredilen şiir kitaplarından ilk üçünde kullanıldığı görülen *hüzün* kelimesinin İsmet Özel şiiri ile Servet-i Fünûn şiirinin ortak kelimelerinden olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada Servet-i Fünûn şiiri ve İsmet Özel şiirinin *hüzün* ortak paydasında birleşip birleşmeyeceği tartışılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Yeni Türk edebiyatı, Servet-i Fünûn, İsmet Özel, şiir, ethos, pathos, hüzün

ABSTRACT

In Turkish literature, after the Tanzimat, a new approach especially influenced by French literature, was formed. In this period, many literary texts imitating French literature in terms of forms and genres were written. Although the influence of the old literary tradition was seen in terms of expression, new genres and forms

quickly became widespread and such reforms led to the Servet-i Fünûn, where competent poems and novels would be written in the 1890s. Poets and writers with a new literary perspective gathered around the Servet-i Fünûn journal became the pioneers and representatives of a literary movement that would later be mentioned with the name of the journal. İsmet Özel is one of the most influential poets of modern Turkish literature. He created his own style of poetry at a young age, and later became a guide for many poets. In his first poems that blended ideology and youth feelings, he draws attention with his expressions based on intense images. His books *Geceleyin Bir Koşu*, *Evet İsyân*, *Cinayetler Kitabı* ve *Celladıma Gülümserken* contain poems representing different periods of his poetry.

This study sets out from the question of whether a parallelism can be established, or similarity can be sought between İsmet Özel (who has no connection with any community in terms of pronunciation, subject, harmony, or style), and the Servet-i Fünûn group who were representative of the new Turkish poetry that developed after the Tanzimat. The most significant aspect of Servet-i Fünûn literature is the frequent occurrence of the words related to *hüzün* (sadness). In İsmet Özel's poems, the word *hüzün* (sadness) is used in a remarkable way, although not very often. It has been determined that the word *hüzün* (sadness) which is used in the first three books mentioned above, is one of the common words found in İsmet Özel's and Servet-i Fünûn poetry. In this study, it is discussed whether the poetry of Servet-i Fünûn and İsmet Özel will intersect in the common usage of the word *hüzün* (sadness).

Keywords: Modern Turkish Literature, Servet-i Fünûn, İsmet Özel, poetry, ethos, pathos, sadness

EXTENDED ABSTRACT

Since the Tanzimat era, there have been authors in the Turkish literature who were producing European style works. Many literary works have been translated from European languages (predominantly French), into Turkish. The first European style examples of stories and novels also belong to this era. Newspapers in various periods as well as journals begun to be published, new literary forms by a variety of authors, and new books were produced. Poetry is the first genre that underwent changes within the framework of the new literary mindset. It went through changes in content and thereafter continued to do so in its structure along with each literary movement. We understand that the generation (of authors) that would leave their signature on the developed European-style works had been brought up in the 1890s. The writers and poets who gathered around the journal titled Servet-i Fünûn were going to have a profound influence on the upcoming generations through the literary works they had written.

Having written his works in a time and understanding that were quite different from Servet-i Fünûn, İsmet Özel as a beloved poet has succeeded in having a huge audience by virtue of his poems in the last fifty years, and in addition, he has had an undeniable influence on upcoming poets. He has also contributed to intellectual and literary areas starting from the mid-1970s through his essays, a genre that began to develop in the Turkish literature from the 1960s. İsmet Özel gained an authentic place in the literary world, as a sui generis person with his understanding of poetry, wording, expression, vocabulary, and themes. This study aims to investigate possible similarities between the poems of the poets who laid the foundations of a new and authentic literature in the late 19th century and those of İsmet Özel, who took his place in the literary world in the second half the 20th century.

In this article, we will firstly tackle the common attitude in the formation of the new Turkish literature in the context of parallels and similarities between İsmet Özel and Servet-i

Fünûn poets, and we will discuss whether there is any inherent relation between the poetry of the era in question and the aforementioned poet with reference to his writings on the poetry.

Thereafter, we will discuss the issue of closeness between Servet-i Fünûn and İsmet Özel on the basis of the word *hüzün* (sadness). This word and the ones that have semantic affinity with it such as *lahid* (tomb), *makber* (grave), *kabir* (grave/tomb), *mezar* (burial place/grave), *çukur* (pit); *mükedder* (mornful), *kederli* (mournful/dreary), *müteverrim* (tuberculous), *kırık* (broken), *mustarib* (the one who is suffering from something), *efsürde*, *sönük* (faded/pale), *bî-mecal* (dead on one's feet), *öksüz* (orphan), *münkesir* (offended/vexed), *şikeste* (resentful/broken) were frequently used in 1st Constitutional Period Turkish poetry, especially in the texts related to the era of the New Literature, and many subjects that might causally be relevant to *hüzün* (sadness) found their place. We also come across this word in İsmet Özel's poems. Moreover, we will also tackle the question of whether we can take the concept of *hüzün* (sadness) as a common ground between İsmet Özel and Servet-i Fünûn.

İsmet Özel's book titled *Erbain*, a collection of all of his poems, consists of the books of poems *Geceleyin Bir Koşu*, *Evet İsyân*, *Cinayetler Kitabı* and *Celladına Gülümserken*, along with the poems that he had not included in these books. Having an extensive range of use along with the terms that has semantic proximity with it in Servet-i Fünûn tradition, the term *hüzün* (sadness) was only used ten times in İsmet Özel's *Erbain*. The word *hüzün* (sadness) occurred in the poems *Waterloo'da Bir Dişi Kedi* (two times), *Ölü Asker İçin İlk Türkü*, *Geceleyin Bir Korku* and *Davun*, which are included in his first book of poems, namely *Geceleyin Bir Koşu*. By virtue of its semantic affinity to *hüzün* (sadness), the term *üzgün* (sad) that is used in *Ölü Asker İçin İlk Türkü* is also included in this examination. We come across the term *hüzün* (sadness) in the poems *Çağdaş Bir Ürperti* (two times), *Yaşamak Umrumdadır*, *Aynı Adam ve Yaşatan*, contained in his second book of poems *Evet İsyân*; as well as in the poems *Karlı Bir Gece Vakti Bir Dostu Uyandırmak*, *Akdeniz'in Ufka Doğru Mora Çalan Mavisi* (one instance of *hüzün* (sadness) in each of them) that were included in the third book of poems, which he named *Cinayetler Kitabı*. In the first poem, we also see the word *mahzun* (sad) along with *hüzün* (sadness), and we picked out thirteen instances of *hüzün* (sadness) and *hüzün*-related words in total, if we take *mahzun* (sad) into account as well. We realized that the common ground between Servet-i Fünûn and İsmet Özel in the use of the concept of *hüzün* (sadness) remains nothing more than an appearance considering İsmet Özel's negative attitude toward the word and the emotion that it brings forth. We will discuss in detail the contexts in which İsmet Özel integrates the word *hüzün* (sadness) into his poetry, his attitude toward *hüzün*-related emotions, and its meaning and connotations in his poems in a comparative analysis with Servet-i Fünûn poetry.

As well as *hüzün* (sadness), we also examined the meaning and connotations of the word *üzünç* (sorrow) which is derived from the same root as *üzüntü* (grief/sadness), and discussed its place in poems and evaluated its proximity with Servet-i Fünûn.

Giriş

Türkiye Türkçesi, şiir dili olarak yazı dili esas alınsa bile -sözlü olarak Türkçe şiir dilinin çok daha eski zamanlara uzandığı malumdur- bin yıla yaklaşan tecrübeye ve tarihî derinliğe sahiptir. Tanzimat'a kadar birbirine yakın iki yatakta akan Türk şiiri, Tanzimat'tan sonra yeni bir mecraya kavuşmuştur. Başta Fransız şiiri olmak üzere muayyen Avrupa lisanlarındaki şiir tecrübesi de Türkçede terennüm edilmeye başlanmıştır. Şinasi ile başlayan süreç, merhaleler hâlinde birkaç nesilde özgün bir çizgiye kavuşmuştur. Bu süreç, edebiyat tarihlerinde Tanzimat (Birinci ve İkinci Nesil, hatta Ara Nesil), 1. ve 2. Meşrutiyet, Servet-i Fünûn (Edebiyat-ı Cedîde), Fecr-i Âtî, Millî Edebiyat, Cumhuriyet Devri şeklinde tasniflerle incelenmeye çalışılmaktadır. Kesin veya keskin çizgilerle ayırt edilemese de konu bölümlenmesi bakımından böyle sınıflandırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Cumhuriyet devri Türk şiiri için de birtakım tasniflerden bahsedilebilir. Nitekim Beş Hececiler, Maviciler, Hisarcılar, Garip, İkinci Yeni, toplumcu şiir, İslamcı şiir¹ gibi tarzı, kümelendikleri dergileri veya fikrî aidiyetleri esas alan tasniflere rastlamak mümkündür.

1950 sonrası Türk şiirinde toplumcu ve İslamcı şairler hesaba katılmazsa şiirleri mektepler (ekoller) hâlinde düşünmek güçtür. Bu sebeple çare olarak 70'lerin, 80'lerin, 90'ların şiiri şeklinde 10 yıllık dönemler hâlinde tasniflere başvurulup inceleme yoluna gidildiği görülür. Kısacası edebiyat tarihçilerinin başvurduğu sınıflandırmalar, konu bölümlenmesi ve incelemelerde kolaylık olması bakımından elverişlidir fakat bu sınıflandırmalara rağmen bir tasnifte yer alan şairin bir diğesindeki şairlerle ortak yönleri olmayacağı manasına gelmez. Yakın dönemlerin şairlerinde olabileceği gibi eski devirlerin şairleri arasında da birtakım ortaklıklar, koşutluklar, izler, esinlenme, etkilenme veya yeniden üretme şeklinde kurulabilecek ilgiler veya konu, tarz, işleyiş, nazım türü, şekli vs. bakımından benzerlikler, müşterek bir dilin farklı zihinlerde demlenmiş sanat ürünlerini kapsayacağından; sayılan irtibat noktalarının, dilin ve sanatın devamlılığı dikkate alınırsa mümkün ve olağan olduğu kabul edilmelidir.

Servet-i Fünûn başlıklı bir ilmî faaliyette İsmet Özel'e dair inceleme hazırlamak, zaman bakımından olduğu kadar duygu ve düşünce bakımından da bir kurbîyetin pek mümkün olamayacağını akla getirmesinden dolayı müşkül bir iştir. Nitekim Servet-i Fünûn şiiri ile 1960'ların Türk şiiri arasında konu, üslup, tarz, şekil, düşünce hatta dil bakımından bir koşutluğun varlığı ilk bakışta kabul edilmeyebilir. Mukayese imkânı arandığında İkinci Yeni ile başlayan şiirde anlamın "kapalı"², "rastlantsal"³ hatta bazen de "anlamsız"⁴ olduğu yönündeki görüşler dikkate alınırsa Servet-i Fünûn şiiri ile İkinci Yeni ve ardılı şairlerin şiirleri arasında kapalı veya zor anlaşılabilir şiir tarzı olması cihetiyle bir benzerlikten, etkileşimden veya bir takip fikrinden bahsedilebilir ve araştırılmaya değer bir olgu şeklinde ele alınabilir. Keza Tefvik Fikret'in toplumcu gerçekçiliğin ilk örnekleri olarak kabul edilebilecek bazı şiirleri (mesela

1 Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı* (İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2006), 3: 669.

2 İlhan Berk, *Şairin Toprağı* (İstanbul: Simavi Yayınları, 1992).

3 Erdoğan Kul, *Ece Ayhan'ın Şiirleri Üzerine Bir Araştırma* (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2007), 125.

4 Alaattin Karaca, *İkinci Yeni Poetikası* (Ankara: Hece Yayınları, 2010), 334.

Balıkçılar) dikkate alındığında; bunlarla İkinci Yeni'nin veya sonraki devrin toplumcu şiiirleri arasında muhteva bakımından mukayeseli bir incelemenin mümkün olabileceği görülmektedir.

1960 sonrası Türk şiiirinin önde gelen isimlerinden biri olup kendisinden sonraki birçok şairi tesiri altında bırakmış ve yönlendirmiş olan İsmet Özel'in şiiiri ile Servet-i Fünûn şiiiri arasında benzerlik, koşutluk, ortaklık gibi herhangi bir konuda münasebet kurmak mümkün müdür?

Bu sorunun cevabına geçmeden önce İsmet Özel'in Servet-i Fünûn şairlerinden Tevfik Fikret'le kendisi arasında kurduğu bir alakadan söz etmek gerekir. Özel, Tanzimat'tan sonra inşa olunan yeni şiiiri temsil nokta-i nazarından şairleri üç küme hâlinde düşünür ve kendini Tevfik Fikret'in de içinde bulunduğu kümeye dâhil eder.⁵

1. İsmet Özel'e göre Yeni Türk Şiiirinin Kuruluşu

İsmet Özel, Tanzimat sonrası yeni Türk şiiirinin doğuşunu veya kuruluşunu Aristo'nun *Retorik*'indeki üç kavramı kullanarak izah eder: Logos, ethos ve pathos. Ethos çizgisi; “yeri, zamanı, insanı yağurmayı gözet”en; ahlak, vazife sorumluluk gibi kavramlarla ilişkilendirilebilecek bir yoldur. Tevfik Fikret, Mehmet Akif ve Nazım Hikmet ethos yolunu takip ederek şiiire ulaşmıştır. Pathos ise Cenab Şahabettin, Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'in takip ettikleri çizgidir, “estetik yapı dildeki içkin özelliklerde aranır. Dilin zamanı yaratabileceğine, insanların dilde mukim oluşlarının meseleyi çözebileceğine inanır (...) Devlete giden bir şiiir değildir onlarınki, devletten gelen bir şiiirdir.”⁶ İsmet Özel, bu tasnifinden uzun bir zaman sonra bir konuşmasında “logos” “ethos” ve “pathos” meselesine yeniden temas eder ve konu hakkındaki düşüncelerini yine Aritoteles'ten ödünç alıp “ikna etmek” ve “doğruluğa ulaşmak” fiilleriyle somutlaştırdığı iki farazi hedef üzerinden açıklar: “Logos”, “Ethos” ve “Pathos” ile “biz birilerini bir şeye ikna edebiliriz” veya “bir şeyin doğruluğuna ulaşabiliriz”. Logos Yunancada akıl ve söz manasına geldiğinden akıl ve söz ile “ikna etmek” ve “doğrulamak” mümkündür. İkinci olarak Ethos ile “doğruluğa ulaş”ılabilir ki bu da söz sahibinin “karakteri, seciyesi, ahlâkı” ile yakından ilgilidir; “çünkü Ethos kelimesi, bir yandan Etik'e, bir yandan da belki de Etno'ya gider.” İkna etmek veya doğrulamak fiillerinin icrasında takip edilecek “bir de Pathos yolu vardır. Bir insanı ikna etmek için müşterek duygulanımlar alanını kullanırız.” İsmet Özel'in Pathos için kullanılan ifadelerinden anlaşılıyor ki bu yol duygu ağırlıklıdır, hissiyatı esas alır. Ardından klasik şiiirden ayrılan ve Tanzimat sonrası yeni Türk şiiirini kuran estetik davranışı ve temsilcilerini önceki yazısında zikrettiği şairlere birkaç isim daha ekleyerek tekrar ifade eder:

Akif Paşa, Tanzimat öncesinde ve Tanzimat sırasında Sadullah Paşa, Logos yoluyla bir yeni şiiir üretme çabası gösterdi. Namık Kemal, Ziya Paşa gibiler Ethos yoluyla yeni bir şiiir kurma çabası gösterdiler. Recaizade, Abdülhak Hamid gibiler de Pathos yoluyla yeni bir şiiir kurma

5 Dergâh dergisinde konuyla alakalı yazdığı yazı üzerine konuşurken kendisinin Fikret-Akif çizgisine yakın olduğunu sözlü olarak beyan etmiştir.

6 İsmet Özel, *Şiiir Okuma Kılavuzu* (İstanbul: TİYO Yayınları, 2013), 68.

çabası gösterdiler. (...) çok kısa zamanda bu dil, bu lisan dünya ölçüsünde bir şiir kurmanın imkânını gösterdi. Böylece Türk şiirinin modernleşmesine doğru giderken bir Ethos kanalı kullanıldı. İşte bu, Tevfik Fikret, Mehmet Akif, Nazım Hikmet kanalıdır; bir de Pathos kanalı kullanıldı. O da Cenap Şahabettin, Ahmet Haşim, Yahya Kemal kanalıdır.⁷

2. İsmet Özel ve Servet-i Fünûn

Tanzimat'tan sonra başlayan batılılaşma hareketiyle birlikte edebiyatta da yeni bir temayül oluşmuş ve bu temayül, şair ve yazarlar arasında edebî metin oluşturmada klasikten kopup Batılı tür ve şekillere yönelmek olarak tezahür etmiştir. İsmet Özel'e göre Tanzimat aydınlarının, klasik şiirden kopup Batılı şiire yöneldiklerinde taklitten öteye geçip yeni bir ses, anlayış, kavrayış ve düşünceyle yeni bir şiir kurma hedefi koymalarının mühim bir sebebi vardı: “millet olarak varlığımızı devam ettir”mek üzere “yeni bir kültür üretmek”⁸. Ayrıca Batı karşısında millet olarak mevcudiyetini devam ettirmenin yolu; kendi dinamikleri olan, estetik duyuş ve düşünce dünyasına sahip fertlerden teşekkül etmiş bir millet olabilmesi için şiirin büyük bir rolü olduğunu vurgular. Benzeri durum günümüz Türk şiirinde de mevcuttur ve şiir millet olarak varlığını sürdürmek için gerekli olan vasıtaların başında gelmektedir. Bu ve benzeri düşüncelerden hareketle İsmet Özel'in “ethos” ağırlıklı şiir yolunu tercih ettiği anlaşılmaktadır. *Geceleyin Bir Koşu* haricindeki kitaplarında mevcut olan şiirleri “ethos” ağırlıklı yolun tercih edildiğinin göstergesidir.

Bu bağlamda İsmet Özel ile Servet-i Fünûn şiirinin en güçlü iki temsilcisinden biri olan ve “ethos” ağırlıklı yolu tercih ederek şiirini kuran Tevfik Fikret arasında şiir-toplum ilişkisi bağlamında ortak düşünsel izlekten bahsetmek mümkündür. Tabii böyle bir ortaklık şiir karşısındaki duruşta kendini belli eder; bunun dışında bir devamlılıktan bahsetmek pek mümkün gözükmemektedir. Mesela şiir için taşıdığı anlam ve çağrışımlardan dolayı vazgeçilmez kavramlardan biri olan ve Servet-i Fünûn şiirinin alamet-i farikası sayılabilecek “hüzün” kelimesine bakmak durumu açık bir şekilde aydınlatacaktır. Servet-i Fünûn edebiyatçılarının eserlerinde üslup açısından genel olarak bir hüzün hakimiyetinin olduğu (bu durum şiirlerin isimlerine dahi yansımıştır, mesela *Lâne-i Melâl*) müşahede edilir. Hatta bazı sanatçıların hüznü terennüm eden cümleler kurmak için özel çaba sarf ettiklerini hatıratlarında zikrettikleri bilinir. Yukarıda temas edildiği gibi hüzün merkezli duygular bu devir bediiyat anlayışının âdeta zeminini teşkil eder. Tabiri caizse acının kutsandığı bir bedii tutum Servet-i Fünûn edebiyatının ortak davranış biçimi hâlinde belirmiştir. İsmet Özel'in kendi tasnifiyle “pathos” ağırlıklı şiirin temsilcisi gördüğü Cenap Şahabettin dışarıda tutularak bakıldığında bile yaygın olan ortak söz varlığı içerisinde en fazla dikkati çeken kelimelerden biri “hüzün” ve ona yakın anlamlı sözlerdir. Elem, keder, gam, hüzün benzeri kelimeler ve bunların teellüm, mükedder, mağnum,

7 Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, 209-210; Konu İbrahim Tüzer tarafından da ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Bk. İbrahim Tüzer, *İsmet Özel Şiire Damıtılmış Bir Hayat* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012), 102-109.

8 Özel aynı yer.

mahzun gibi iştikakları âdeta Servet-i Fünûn devri edebî metinlerinin kimliği mesabesinde. ⁹ Söz gelişi, Tevfik Fikret'in *Mâi Deniz* şiirindeki "Mâi bir göz elem-i kalbime ağlar sanırım"¹⁰, Hüseyin Suad'ın *Rûh-ı Pâkine*'sindeki "Hâmem o hazîn damladan öğrendi de yazdı/Her girye-i hicrânını, yoksa yazamazdı"¹¹, Hüseyin Siret'in *Rüya-yı İzdivaç* şiirinde "Bırak bu şeb beni yalnız/Şu ufk-ı nâmütenâhiye karşı ağlayayım"¹² mısralarında hüznün duygusunun güçlü bir şekilde ifade edildiği görülmektedir.

3. Servet-i Fünûn, Hüzün ve İsmet Özel Şiiri

İsmet Özel'in düşünce olarak farklılık arz eden dönemleri biliniyorsa da şiir söz konusu olduğunda sanatı açısından derin kırılmalar görülmez. Toplumcu İsmet Özel'in şiiri ile İslamcı İsmet Özel'in şiiri arasında üslup, ifade tarzı, imge, söyleyiş, kelime seçimlerindeki hassasiyet vs. bakımlardan büyük kopuşlardan söz edilemez. Şiirin tabii seyirindeki gelişimi ve evrilmesi devam eder.

İsmet Özel'in şiirlerine bütün olarak bakıldığında lirizmi çağrıştıracak bir duygulanımdan, hissiyattan söz etmek zordur. Olmadığı söylenemez ancak nadir görülür. *Geceleyin Bir Koşu*'da korku, ürperti, cinsî arzular çerçevesinde var olan gençlik dönemi duygulanımları yaygın olarak şiiri sarmalamış durumdadır. *Evet İsyân*'da ise söz konusu duygular geri çekilmiş gibi gözükmektedir. Kitabın adında da mevcut olan isyan; toplumcu düşüncenin yönlendirmesiyle direniş, kavga; mücadele ekseninde gelişen ve kesifleşen öfke, kızgınlık, direnme, hesaplaşma arzusu ve bunlara bağlı olarak korku, isyan gibi duygular görülür. *Cinayetler Kitabı*'nda siyasi ve toplumsal çalkantılardan kaynaklanan belirsizlikler, endişeler, ilk kitabında bariz olarak görülen, *Evet İsyân*'da geriye çekilmiş olsa da alttan alta devam eden korku ve ürperti duygularını yeniden diriltmiştir. Ayrıca inanç ve düşünce bağlamında yaşadığı derin kopuş ve dönüşümlerden kaynaklanan kaygı ve içe kapanma, gelecek korkusu, belirsizlikten kaynaklanan bezginlik, yalnızlık ve arayış, mısralarda kesif olarak hissedilmektedir. İsmet Özel şiiri hissiyat bakımından incelendiğinde çerçevesi kısaca çizilen yukarıdaki duygu durumlarından başkasına ulaşmak zordur. Zikredilen durumlarda hüznün duygusunu merkeze alan söyleyişlere rastlanmaz.

9 Mesela Tevfik Fikret için "Acının Estetiği" konulu bir yüksek lisans tezinde hüznün kavramı çevresinde dile getirilen kelimeler şu tahlilde zikredilir: "Yaşadığı yıkım ve kayıp deneyimleri ile içe dönmüş bir çağın şairinin dili de anlaşılır bir şekilde içe dönmüştür; kendi içindeki ortak acılar temelinde inşa ettiği yas ortaklığının gücü de bu yası dile getirdiği kelimelerin zenginliği ile ilişkilidir. Bu zenginliği, Fikret'in aynı duygulanım alanına ait kelimelerinin fazlalığında görebiliriz: *lahid, makber, kabir, mezar, çukur; mükedder, kederli, müteverrim, kırık, mustarib, efsürde, sönük, bî-mecal, öksüz, münkesir; şikeste* vs... Esasen tek bir duygu durumunu tavsif eden kelimelerin böylesine zengin bir görünüm arz etmeleri, aynı duygunun paydaşları arasındaki deneyim ve duygu ortaklığının zenginliğine denk düşmektedir." (Eğik diziliş MB) Bk. Yusuf Fatih Işık, *Tevfik Fikret Şiirinde Acının Estetiği* (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019), 112.

10 Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste* (İstanbul: Tanin Matbaası, 1326/1910), 204.

11 Hüseyin Suad, *Lâne-i Melâl* (İstanbul: Tanin Matbaası, 1326/1910), 5.

12 Hüseyin Siret, *Leyâl-i Girzân* (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan, 1325/1909), 22.

İsmet Özel'in şiirlerinde "hüzün", sıklık bakımından yoğun olmasa da dikkate değer bir kullanım alanına sahip kelimelerdendir. Söz konusu kelime, *Geceleyin Bir Koşu*, *Evet İsyân*, *Cinayetler Kitabı* ve *Celladıma Gülümserken* adlı kitaplarında toplam on defa kullanılmıştır. Bir de "mahzun" ilave edildiğinde on bir sayısına ulaşılır. İki kez kullanılan ve anlam akrabalığı bakımından göz önüne alınabilecek "üzüntü" de dikkate alınırsa sayı on üçe çıkar.

Geceleyin Bir Koşu

Bütün şiirleri gözden geçirildiğinde İsmet Özel'de melal, melankoli, karamsarlık ve daha ilerisi marazi ruh hâline rastlanmaz. Bunlara zıt bir durum da sergilenmez ama hüznü karşı bariz bir menfi tavır söz konusudur. Hüznü istemeyen, hüznünden hoşlanmayan, hatta ondan kurtulmaya çalışan en azından hüznü karşı kayıtsız, bigâne bir tavır gözlenir. Onun hüznü karşı bu tavrında; öncesinde Marksist sonrasında İslamcı yani her halükârda toplumu gözetken bir dünya görüşüne sahip olması rol oynamış olabilir. Diğer bir deyişle toplumun meselelerine çare aramak, kurtuluş reçeteleri düşünmek, doğruya çağırarak, gerektiğinde mücadele hatta gerektiğinde kavga etmek durumunu kabullenmiş birinin hüznü rıza göstermemesi elbette yadırganmamalıdır. Uğraş alanları göz önüne alındığında da sahip olduğu ideolojinin hüznü izin vermediği düşünülebilir. Yaradılış olarak da itiraz eden, sorgulayan bir kişiliğe sahip olması, mağlubiyetin, nihayetinde ezikliğin denmese de ezilene layık olan *hüzün* İsmet Özel'le uyuşacak bir duygu değildir. Birtakım büyük düşünceler, gayeler peşinde olan şairin ferdi veya cemiyeti hüznü gibi edilgen ve mağlubiyeti kabullenen duygularla meşgul etmekten uzak durduğu şeklinde yorumlamak mümkündür. Hüznün insanı manen çökerten, mücadelecilikten uzaklaştıran yönleri dikkate alındığında toplumcu yönleri ile teşahür etmiş sanatçıların fazla itibar etmediği bir duygu olduğu görülür. Servet-i Fünûn şiirinde Tevfik Fikret'te zaman zaman görülen toplumcu eleştiri yaradılışında var olan edilgen duruştan dolayı "güşe-i uzlete çekilme" şeklinde ortaya çıkar. Dolayısıyla onun şiirlerinde de hüznü ve benzeri duygular daha çok görünür durumdadır. İsmet Özel şiirinde yukarıda sayı olarak zikredildiği gibi zaman zaman hüznü rastlanır ancak bunların Servet-i Fünûn şiirinde taşıdığı anlam ve duygu yükünden çok uzakta olduğu anlaşılıyor. Aşağıdaki mısralarda görüleceği üzere hüznü, İsmet Özel tarafından kendi anlam alanından tamamen uzaklaştırılmakta, başka bir duygunun veya olgunun varlığını daha belirgin hâle getirmek için bir vasıta gibi kullanılmaktadır: cinselliğin.

Gürültülü bir intihar başlasın akşamla
dinsin sen soyundukça geceye karışan *hüzün*
dinsin dinsin benim çağdaş olmayan iğrenç yüzüm.

...

Aydın parçalanışını bir dişi kedi gördü
Waterloo'yu gördü bir asker, bir kahraman
ama bizim için ne Waterloo, ne yağmur öncesi *hüznü*
bir aptalca büyü uğraştırıyor bizi durmadan
çünkü umulmadık bir şey oluyor artık insan
bir şey, bir kahkaha sabahın karşısında

ve yüzüm, o deşilmiş, o iğrenç yara
artık kendine yürüyor kalkıp onlardan.¹³

Yukarıdaki mısralar, ilk kitabı olan *Geceleyin Bir Koşu*'daki farklı şiirlerden alınmıştır. Bahsedilen kitapta “hüzün” kelimesi beş defa kullanılmıştır. Kelimenin geçtiği ilk şiir *Waterloo'da Bir Dişi Kedi*'dir. İki farklı bentte kullanılmıştır. İntiharın peşinden dinmesine dönük bir yakarıyla zikredilen hüzün, cinsî tatminle defedilmek istenen bir ruh hâlini gösterir. Sonrasında iğrenti olarak ortaya çıkacak pişmanlığı göze aldırın istenmeyen duygudur. Servet-i Fünûn'da âdeta aranan, arzu edilen, tabiri caizse kutsanan hüzün, İsmet Özel'de yerine iğrentinin tercih edildiği tiksiniç, hatta daha aşağı bir insani durum olarak görülmektedir. İlk kullanımda, kendi yüzünden iğrenen bir ergenin saplantılarından, korkularından gecenin insan ruhunda hissettirdiği yalnızlık ve beraberinde gelen mahzun olma duygusundan kadına, cinsî tatmine sığınmanın varlığı görülmektedir. İkinci olarak hüzün kelimesi yine aynı şiirin dördüncü bendinde, *Waterloo* kelimesinin bulunduğu mısradaki geçer. Bendin ilk mısrasında parçalanmış bir ay ve onu gören bir dişi kediden bahsedilmektedir. Bu dişi kedi ikinci bentten itibaren şiirdedir. Şehvi çağrışımların yoğunluğu ile dikkati çeken ikinci bentte bir dulun kucağında sevmekte olan kedinin dördüncü bentte ayın parçalanışını görmesi, dulun beklediği bir zamanı ifade eder: vuslat. Ayın parçalanışı ise ya ay ışığını¹⁴, bulutlu havadaki ayın parçalı görüntüsünü veya kayboluşunu yani karamlığı düşündürmektedir. Ayın bulutların arkasında kalması başka metinlerde de sevgili ile vuslat için fırsat görülmüştür¹⁵. Söz konusu olan ayın dolunay hâlidir. Ayın dolunay hâline gelmesi, büyümesi ile cinsî arzular arasındaki münasebete başka sanatçıların metinlerinde de rastlanır¹⁶. Zengin dul, dişi kedi, dolunayla birlikte yükselen cinsî gerilim yağmur öncesinde oluşan hüznü dağıtmak için vesile hatta kurtarıcı gibidir. *Waterloo* kelimesinin çağrışımları ilk olarak Napolyon'un sonunu getiren süreci başlatan meşhur savaşı akla getirmektedir. *Waterloo* kökensel olarak “kutsal orman suyu”¹⁷ anlamına gelmekle birlikte İngilizcede “iş bitiren, kesin zafer” manalarında geliştiği bilinmektedir¹⁸. Şiirde baskın olan anlatımdan ve ortaya çıkan anlam oluşumlarından kelimenin “kutsal orman suyu”yla pek alakası olmadığı anlaşılmaktadır. Napolyon'un savaşından ve İngilizcede gelişen anlamından

13 İsmet Özel, *Şiir Kitabı* (İstanbul: Adam Yayınları, 1982), 82.

14 Ayın ışığının yere vurması/inmesi, aydan düşen parçalar şeklinde yorumlanır: İsmet Özel'in başka bir şiirinde “yüzüne ay kırıkları çarpıp uyanısın sevdiğim.” (“Evet, İsyan”, *Evet İsyan*, 23. s., İstanbul: De Yayınları, 1969.) Ayın parçalanması klasik Türk şiirinde de birçok defa bahse konu olmuştur ve daha çok kadının yüz güzelliğini ifade etmek için düşünülmüştür. Ay (mah/meh) gökte parçalandıktan sonra yeryüzüne inmiş, dökülmüş veya dağılmış bir güzellik olarak yorumlanmıştır. Mesela Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*'ta “Hisseyledi kim o mâh-pâre/ Bir mihre diler k'ola sitâre” şeklinde kullanmıştır.

15 “Olamam ben olamam/ Ben Ayşemsiz olamam/ Ay buluta girende/ Bağlasalar duramam.”, “Oy duman kara duman/ Al beni dağdan aşır/ Ay buluta girince/ Yârin yanına düşür.”, “Ay aydıdır varamam/ Dile destan olamam/ Ay buluta girende/ Bağlasalar duramam.”

16 Mesela Necati Cumalı, *Ay Büyürken Uyuyamam* (İstanbul: İmbat Yayınları, 1969), 7-71; Necati Cumalı, *Aylık Bıçak* (İstanbul: Tekin Yayınevi, 1981), 7-19.

17 <https://www.etymonline.com/word/waterloo>

18 <https://www.merriam-webster.com/dictionary/waterloo>

hareketle düşünüldüğünde “yağmur sonrası hüznü”nün kaybolması ile waterloonun kesin zafer anlamı örtüşmektedir¹⁹. Hüzün kelimesinin geçtiği diğer şiir *Ölü Asker İçin İlk Türkü*’dür:

eskiden her **üzgün** bakışımı Pegasus’a harcardım
her kapı gıcirtısından çocuklar dökülürdü, ne çirkin
ne çirkin, gövdemde ince bir zırh yara kabuklarından
derken **hüzün!** Kadın sesleri çıkaran o duman²⁰

Hüzünle anlam akrabalığı olan üzgün kelimesinin aynı bentte geçiyor olmasından şairin kelimeleri birbirinin müteradifi olarak görmediği anlaşılmaktadır. Bu şiirlerin Türkçedeki Arapça ve Farsça kelimelere karşı kesif bir muharebenin yaşandığı devirde vücut bulmuş olması, işaret edilen düşüncüyü akla getirse de aynı bentte kullanılan iki kelimenin mısralardaki durumları ve taşıdıkları anlam ve duygu yükleri dikkate alındığında bahsi geçen müteradifliğin gözetilmediği, daha doğrusu kabul edilmediği aşıkârdır. Üzgün kelimesi köken ve yapı itibarıyla Türkçedir. Kök kelimenin fiil olması anlam bakımından somuta daha yakın hissedilmesine elvermektedir. Bir kişiyi üzme hangi davranış şekilleriyle mümkün olabilir? Böyle bir sorunun cevabı insan hayatının bütün merhalelerinden farklı örneklerle verilebilir. Hüznün varlığı ise daha soyuttur. Kelimelerin mevcut sözlük anlamları ile mısralardaki kullanımları arasında anlam ve çağrışım bakımından aykırı bir durum görülmez. İsmet Özel’in söz konusu kelimeleri ilişkilendirdiği diğer unsurlara bakıldığında soyutluk ve somutluğun muğlaklaştığı görülür. “her üzgün bakış”ın “harca”ndığı “Pegasus” Yunan efsanelerinden alınmış hayalî bir yaratıktır (uçan at) dolayısıyla soyuttur. İnsan muhayyilesine ait bir yaratık için harcanan üzgün bakış her ne kadar somut bir gösterge olsa da hedefindeki nesne soyut olduğundan gerçek dünyadaki anlamı muğlaklaşmaktadır. Hüzünle ilişkilendirilen kelimelerde somuttan soyuta anlam gelişmesi gözlemlenmektedir. Gövdedeki yara kabukları, somut gösterge olmasına rağmen var olmadıkları için manevi yaraya hamledilmeleri gerekir. İsmet Özel’in başka şiirlerinde de görülen “yara”²¹, “cılık yara”, “yara kabukları”; cinsî münasebet sonrası oluşan pişmanlık ve utanç kaynaklı iğrenme duygusunun göstergesi olarak zikredilmektedir. Bazen çirkin bir yüz, bazen cılık yara, bazen de yara kabukları şeklinde ifade edilen söz konusu duygular hüzünden kurtulma veya uzaklaşmanın işaretidir, dolayısıyla hüzünden yeğ tutulmaktadır.

19 Kelimenin İngilizcede gelişen “iş bitiren, kesin zafer” manasının Napolyon’un mağlup edildiği harpten kaynaklanmış olma ihtimali düşünülürse yine aynı noktaya bağlanabilir.

20 Özel, *Şiir Kitabı*, 87.

21 *Geceleyin Bir Koşu* kitabından: “gençlik mi yürüyor herkese ve mi arıyor onun gözlerini satılan çarşılarda kuş öldü kanadının altındaki o yara yağmurun karanlığını getiriyor geceye” (*Kuşun Ölümü*), *Evet İsyân* kitabından: “yine senin sıranı atlamıyorum/koyun güneşe çarptığında yara/geniş bir yara yapıyor sevdama.” (*Çağdaş Bir Ürperti*), “ey rakı sürülmüş yaralarım./Ey rakı sürülmüş yaralarım gövdeleşin” (*Bir Devrimcinin Armonikası*), “onu yaralar kıpırdatıyor/ve o sertelmektedir yaralardan/kasıklarına boşalmaktadır nal sesleri.” (*Evet, İsyân*), “Bir şehrin uzak semtleri gibi gözlerin/üzgün kara, ayaklanmaya hazır)/ben yaralar kuşanıp katılıyorum onlara” (*Kalk, Düğüne Gidelim*)

Üzgün kelimesi “eskiden” zarfı ile sınırlanırken “Pegasus” için “harca”nan “bakış”ın çocukluk zamanlarına ait olduğu anlaşılır. Çocuklukta şehvetten, cinsî arzudan bahsedilemez. Üzüntü de insan için hüznün kadar derin ve kalıcı bir duygu değildir. “Hüznü”n ise anlam ilişkisi kurulan mısradaki diğer kelimelerle değerlendirildiğinde kaçınılan, terk edilmeye çalışılan bir duygu olarak zikredildiği açıktır.

Geceleyin Bir Korku, hüznün şehvet ve cinsî münasebet vasıtasıyla bertaraf edilmesinin anlatıldığı bir başka şiirdir. Şiirde özel ad kullanımı şairlerin göze almaları gereken bir cesaret işidir. Özel adı taşıyan kişi, hayvan, nesne veya yerin tanınması şiir için üstünlük veya zaafiyet olarak tezahür eder. İsmet Özel birçok şiirinde özel ad kullanmayı göze almak cesaretini göstermiştir. Şiirlerindeki özel adların dikkate alınmayı gerektirecek kadari hayalî özel adlardandır²². *Ölü Asker İçin İlk Türkü*'de üzgün bakış ile Pegasus arasında var olan ilişki ele alınmıştı. *Geceleyin Bir Korku*'nun kurgusal kahramanı şiirin yazıldığı devrin meşhur çizgi roman kahramanıdır. Günümüz insanı için çok az tanınırlığı olan bir kahraman olarak Pekos Bil, İsmet Özel şiirinde günümüze göre çağrışım ve duygu değeri düşük özel adlardan biridir. Hüznün kelimesinin kullanıldığı bu mısralarda oluşan anlam bağlarının söz konusu kahramanla alakası şairin söz konusu çizgi kahramanla yaşadığı okuma süreciyle oluşmuş bir hayal ve anlam dünyası ile çevrilidir. Tek başına yaşanmış bir cinsî tatminden sonra sığınılan hayalî bir kahraman olarak Pekos Bil'in varlığı ve hangi itki, korku ve çare arayışı neticesinde “tanrı”laştığı şairin muhayyilesi ile sınırlıdır. Pekos Bil'in sığınılacak bir kahraman şeklinde düşünülmesi okunacak kitap olarak hâlâ ulaşılabilir olması şeklinde düşünülebilir. Hüznün kelimesinin varlığı, Pekos Bil öncesindedir. "bura"sının “ağrı”ması ile başlayan cinsî gerilim, kahramanı “**hüznü**”n “hor görü”lmesine vardırır. Hüznün ile cinsî arzu arasında var olan ters orantı İsmet Özel'in şiirlerinde daima kurulmaktadır:

Beni çünkü buram ağrır, bacaklarımı hor görürüm aynalarda
bağrıma bir gül tünemiştir, kanar yanakları bir oğlanın yağmurdan
hüznü hor görürüm çürütür çünkü o kuşu koltukaltlarımda
hırlıyım böylece büyür aşkın bir salgıdan öteye geçemediği
tanırım, Pekos Bil'im üşüt beni.²³

Geceleyin Bir Koşu'daki son “hüznü” *Davun* şiirinde kullanılmıştır. Bulaşıcı ve ölümcül taun hastalığının Türkçeleşmiş adı olan davun, cinsî tedailerin yoğun olduğu bir şiirin başlığıdır. Hüznü yine hor gören, aşağılayan bir yaklaşım söz konusudur. Âdeta ilk kullanımdan beri değersizleştirilen hüznün *Davun*'da bir fahişe derekesine indirilir. Akşam, cinsî arzuların depreştiği, kesifleştiği vakit olarak “hüznün hacanası” şeklinde tanımlanır. Şiirin ilerleyen mısralarında “kusturucu güzellikler ardından” gelen cinsî doyumla beraber hüznünden kurtulmanın rahatlığı anlatılmaktadır:

22 Mustafa Balcı, “İsmet Özel'in Şiirlerinde Kurgusal Özel Adlar”, *Oriental Studies and Arts Contributions Dedicated to Professor Tadeusz Majda on His 85th Birthday* (Warsaw: Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2015), 65-76.

23 Özel, *Şiir Kitabı*, 91.

Zaten bir tanım değil midir tavsayan düşüp kalkmalara
hüznün hacanası diye bildiğim akşam
 bir tanım değil midir o kıyısız ellerimiz
 fırça çekmeye doğru ölümün hacanasına
 parmak atmaya doğru şiir okuyarak
 aşk -bir tanım değil midir-
 kusturucu güzellikler ardından.²⁴

Evet İsyân

İsmet Özel'in ikinci şiir kitabında da hüznün kelimesi, ilk şiir kitabı olan *Geceleyin Bir Koşu*'daki gibi beş defa kullanılmıştır. İlave olarak "mahzun kılmak" birleşik fiili görülür. İlk kitabındaki hüznün mesafeli duruş ikinci kitabında da gözlemlenir ancak daha yumuşak bir tavıra dönüşmüştür. Hüznün kelimesi *Çağdaş Bir Ürperti*'de iki defa kullanılmış. İlkinde *Geceleyin Bir Koşu*'dakilere yakın bir anlam ve bağlama denk düşmektedir. İkincisinde ise daha müşfik bir yaklaşımla ele alındığı anlaşılıyor. Kastro isminin toplumcu çevrelerde mevcut olan müspet çağrışımları; okuru, mısradaki hüznün kelimesine daha yumuşak bir bakışla yaklaşmaya sevk ediyor. Bütün bu yumuşak yaklaşımlara rağmen *hüznün*, çağrışım yüklü bir teşhisle namusu savunulacak bir kişi olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla ilk kitapta görülen hüznün karşı mesafeli duruş, aşağılayıcı tutum veya uzak duruşu duygu muamelesi devam etmektedir. Sadece Kastro'yu öven ellerin hüznün namusunu savunuyor olması hüznün karşı yumuşama, en azından müspet yönde bir tavır değişikliği olarak değerlendirilebilir:

Anarak buruşuk memelerini bezgin günlerin
 geçiyordum **hüznün** arkalarından
 döşümde şehrin ahengini bozan ay resimleri
 ve geceyi korkutarak durduran
 tasarımlar.²⁵

Çocuklar sinemada bir atlı alkışlıyor
 bu yüzden seviyorum seni
 bizimkiler bu yüzden yeniyor ötekileri
 ve karnının kurşun işleyen karanlığı
hüznün namusunu savunan ellerin
 Fidel Castro'yu övüyor bana
 bunun için.²⁶

Yaşamak Umrumdadır, *Evet İsyân*'da hüznün kelimesinin kullanıldığı ikinci şiirdir. Burada da değersiz, kopartılmak fiilindeki hoyratlıktan kaynaklanan küçük şikâyet tedaisi dışında hüznün karşısındaki umursamazlığı devam etmektedir. Şiirin adındaki "umrumdadır" ifadesinde

24 Özel, *Şiir Kitabı*, 92.

25 İsmet Özel, *Evet İsyân*, 10. s.

26 Özel, *Evet İsyân*, 12. s.

var olan yerleşik algılara, kabullere karşı gösterilen başkaldırının hüzne karşı İsmet Özel için sıradanlaşan ancak Türk edebiyatı mecrasının yabancıları olan tavırla örtüşmektedir. Kopartılmış yapraklar koptuğu yerde biraz ağrı sızı bıraksa da fark edilmeyecek kadar hafif olacaktır. Devamında sıralanan tesbitler, şairin varlığı ile özdeşleşen çevreye ve şahsına ait filler, durumlar hüzne vakit ayıramayacak kadar hayatın her alanını kaplamış durumdadır:

Arklardan gece vakti sular
 kaç zaman ayaklarıma
 yaşlı bir selam gibi dokundu
 kopartılmış yapraklarımdan ibaretti **hüzün**
 dedim rahmet yağar ben yürürken
 gece benim ardında
 taşıdım kara gençliğimi dağların damarında
 hep düşümde yaratkan, patlayıcı bir kimya
 beynimde hep manalı bir uçurum.²⁷

Hüzün kelimesinin kullanıldığı diğer şiir *Aynı Adam, Evet İsyan*'ın en hareketli şiirlerinden biridir. Kavgacı, mücadeleci bir üslup tercih edilmiştir. Marksist nazariye, direniş ve mücadeleyi yüceltir. Gerektiğinde kanlı eylemlere cevaz verir. Çünkü ortaya çıkacak kaos ve karmaşa devrime giden yolu açacaktır. Bu yaklaşımının merkeze alınarak kurgulandığı şiir, “devrilmiş sarayların dumanları”yla başlar, bu manada halkı, toplumu saraylardan kurtaracak devrimi önceleyen bir şiir olduğu anlaşılmaktadır. Hüzün kelimesinin geçtiği bentte yürümek fiilinin öne çıkarıldığı görülmektedir. Şairin fail olarak zikredildiği cümlelerdeki yürümek, sıradan icra edilen bir fiil değil devrimci mücadeleyi yücelten eylem olarak düşünülmektedir. Şair, devrimci kimliğiyle yürürken emeği sömürülen kesimleri kurtarmaya dönük bir eylem şeklinde öne çıkarılmaktadır. Sömürünün neticesi olarak ortaya çıkan “hüzün ve ağrılar”, şairin yürüyüşü ile çaresi bulunan dertler şeklinde sunulmaktadır. “çarelen-” fiili hüzün duygusunun ağrı, sızı gibi bir dert olarak görülmeye devam ettiğini göstermektedir. Şairin yürüyüşünün, işçi ve emekçinin ağrılarına ve hüzne çare olarak düşünüldüğünü gösteren aşağıdaki mısralar, öfkeden çok hedeflenmeye, netice almaya dönüktür. Türk şiirinin nümayişe davet eden, *eyleme çağırın*, eylemi bir hevese, arzu edilen davranışa dönüştüren çok başarılı örneklerindedir:

Ben dünyaya doğru yürümekle meşhurum
 kökten dallara yürüyen sular gibi
 yürürüm kömür ocaklarına, çapalanan tütüne
 yürürüm **hüzün** ve ağrılar çarelenir
 dağların esmer ve yaban telaşından kurtula diye
 torna tezgahlarında demir.²⁸

27 Özel, *Evet İsyan*, 24. s.

28 Özel, *Evet İsyan*, 33. s.

Hüzünün *Evet İsyân*'daki son kullanımı, *Yaşatan* şiirindedir. İsmet Özel'in *Evet İsyân*'daki şiirleri, toplumcu mücadeleye soyunmuş bir devrimcinin söylemlerine²⁹ dönüşmüş durumdadır. Evrensel direnişin coğrafyasında gezinir, çekik göz veya kıvrıkcık sakal gibi küçük tasvirlerle veya "Castro" şeklinde bizzat isim zikrederek ilgisini bütün yeryüzüne dağıtır. Bazen "*Boşuna mı sokuldu bankalara/ petrol borularına kundak/kurşun işçinin böğrünü boşuna mı örseledi*" şeklinde eylemleri ve ölümleri mısralarına misafir ederek yüceltir, bazen "avanti popolo" gibi devrimci marşları zikreder. Gençlik bunalımları, korkuları, hevesleri çoktan aşılmıştır, hüznün de korkuları besleyen yıldızlarla birlikte tamamen terk edilir:

Ben ki kazdım, küredim, ellerimle boşalttım geceyi
yıldızları, **hüzünü** ordan fırlatıp attım,
sonra ordan fırtınalı bir tüzeyle halka bakınca
yeniden yaralandım dünya ırmaklarından.³⁰

Hüzün dışında aynı kökten türemiş ve hüzne maruz kalmış, hüzünlenmiş, manalarına gelen "mahzun" kelimesi de yine dışlanan, küçümsenen, tabiri caizse itilen bir kelime olarak mısralarda kendine yer bulabilmiştir:

Güz ki ancak hainin yüreğini soğutur
bir korkağı **mahzun** kılar kırlangıç sürüleri
sabırla, kin tutarak
gülen günlere ulaşan sesleri bulduk
adına 'yaşamak' diyoruz
'düşmana inat bir gün fazla yaşamak!'³¹

İsmet Özel şiirinin (Erbain) hüznüle münasebeti *Cinayetler Kitabı* ile sona erer: Üç hüznün bir üzüntü! *Celladıma Gülümserken*'de hüznün kelimesine hiç rastlanmaz. *Cinayetler Kitabı*'nda hüznün sözünün kullanıldığı ilk şiir *Karlı Bir Gece Vakti Bir Dostu Uyandırmak*'tır. Hüznüle cinsî arzuları tatmin vasıtası olarak görülen kadın/fahişe arasında kurulan benzerliğin farklı bir şekli yer almaktadır. Daha önce akşamı, hüznü bir hayat kadını olarak pazarlayan "hacana" şeklinde tasavvur eden mısraya temas edilmişti. 1970'lerin başında 12 Mart sürecinde yaşanan ağır şartların yön verdiği şiirlerden biri olan *Karlı Bir Gece Vakti Bir Dostu Uyandırmak*'ta, gençlik duygularını hatırlatan mısralar yoğunluktadır. Gençlik zamanlarının yaşanışı anlatılsa da mısralara sinen baskıcı, ruh karartıcı hava aslında 12 Mart günlerinin yansımasıdır. Takiplerin, soruşturmaların, idamların hayatı ağırlaştırdığı zamanları ve bu dönemde yaşanan maddi manevi buhranları nasıl aştıklarını anlayabilmek hüznün aşıldığı bu son mısraın zeminini

29 Aslında söylem yerine "slogan" daha uygun düşer ancak şiire hak etmediği bir sıfatı uygun görmek durumu ortaya çıkacağından slogan ifadesinden kaçınılmıştır.

30 Özel, *Şiir Kitabı*, 40.

31 Özel, *Şiir Kitabı*, 37.

görebilmek, fark edebilmekle mümkündür. Bundan dolayı *Valdo Sen Neden Burada Değilsin*³² ile *Genç Bir Şairden Genç Bir Şaire Mektuplar*'ın³³ ilgili kısımlarına bakılmalıdır. Hüzün canlı kanlı bir kadına benzetilerek değersizleştirildiği son örnek 1972 tarihli şiirlerden biri olan *Karlı Bir Gece Vakti Bir Dostu Uyandırmak* şiirinde görülür:

Benim gövdem yıllar boyu sevmekle tarazlandı
öyle bir çalılarla gecenin çitlerinden atlardım
bir güneş sayardım kendimi denizin karşısında
çünkü çam kokularına sürtünüp ağırlaşan ruhların
inanmazdım dosyalara sığacağına
gittikçe ışıldardım dükkanlar kararırken
hüznün o beyaz etrafına sakallarım batardı.³⁴

Akdeniz'in Ufka Doğru Mora Çalan Mavisi, İsmet Özel'in, şiiri ile hüznün arasındaki münasebete son verdiği şiirdir. Bu tespit *Erbain*'le sınırlıdır. Hüzün, sebebi ne olursa olsun “boğul”arak hayatına son verilmiş bir insan gibidir. *Geceleyin Bir Koşu*'dan beri bir hayat kadını olarak kişileştirilen hüznün, benzer bir kişileştirme ile memelerinden tutulup kaldırılan bir ceset olarak tahayyül edilir. “boğulmuş hüznü”n gösterilme vasıtası olarak “memeler” cinsî arzulara hitap eden bütün anlam ve çağrışımlardan uzaklaştırılmış olarak vardır. “gösteriyor” fiilinin faili bir mesele olarak belirir. “gösteriyor” fiilini, bir önceki cümlenin yüklemine öznesi olan “yaz günleri” mi icra ediyor yoksa göstermek fiilinin başka bir faili mi var açık değil. Sadece göstermek fiilinin faili meçhul olmakla kalmıyor; hüznü boğan da “memeler”in sahibi de belirsiz. Bu kapalı ifadelerin arasından en açık anlam bu yazının konusunu ilgilendiren kısmıyla hüznün boğulmuş ve İsmet Özel şiirine veda etmiş olmasıdır:

Yok ve yaz günleri beni hatırlamıyor
boğulmuş **hüznü** gösteriyor bana memelerinden
geçiyorum bir yakıcı maviden derinleştirilmiş mora
geçiyorum ayaklarım altında kumları hıçkırtarak
Kara yaz! Karanlık yaz! Kararan vücutlardan
rıhtıma varmayan ceset elbette hatırlanmaz.³⁵

Cinayetler Kitabı'nda ve umumen İsmet Özel'in sonraki şiirlerinde hüznün son olarak *İçimden Şu Zalim Şüpheyi Kaldır Ya Sen Gel Ya Beni Oraya Aldır* şiirinde görülür. İsmet Özel şiiri ile Servet-i Fünûn şiiri arasında kurulabilecek hakiki irtibat da bu kullanımdadır. İsmet Özel'in dünya görüşünü değiştirdiğini ilan edişi her ne kadar *Amentü* ile olmuşsa da bu şiir, dönüşümün bir süreç olarak başlayıp devam ettiğini gösterir. Şair, geride bıraktığı bir mazinin

32 Özel, İsmet, *Erbain: Kırk Yılın Şiirleri* (İstanbul: İklim Yayınları, 1988).

33 Ataoğlu Behramoğlu, İsmet Özel, *Genç Bir Şairden Genç Bir Şaire Mektuplar* (İstanbul: Oğlak Yayınları, 1995).

34 Özel, *Şiir Kitabı*, 110.

35 Özel, *Şiir Kitabı*, 121.

kefaretime hazır biri olarak yaşamaya niyet ettiği yeni hayatı ifade edecek sesi, mahzun sıfatı ile tavsif ediyor. Bu mahzunluğun bilinen hüznle bir alakasının olmaması talebindeki “hüzün ciltleri”, Servet-i Fünûn şiirini ve o şiirin beslediği, o şiirin mecrasını tahkim ettiği hüznü terennüm eden şiirlerin yer aldığı kitapları (ciltleri) akla getirmektedir. İsmet Özel’in talep ettiği seste vücut bulacak olan hüznü, o vakte kadar terennüm edilmiş hüznlerden bütün yönleriyle farklıdır. O vakte kadar kaçtığı, aşağıladığı, itelediği bir hüznü talip olarak çelişkiye düşme ihtimalini “hüzün ciltlerinde adına rastlanma”yacak bir mahzunlukla ortadan kaldırmaktadır:

Sen ol küçük bir kıvrımdan, bir heceden
aşk için bir vaha değil aşka otağ yaratan
sen ol zihnimde yüzen dağınık şarkıları
bir harfin başlattığı yangın ile söndür
beni bir ses sahibi kıl, kefarete hazırım
öyle mahzun
ki hüznü ciltlerinde adına rastlanmasın.³⁶

Hüzünle bağlantılı olarak *Cinayetler Kitabı*’ndaki bir şiirin başlığında görülen üzüntü kelimesini de zikretmek faydalı olacaktır: Çözülmüş Bir Sırrın *Üzüntüsü*³⁷

Üzüncü

Üzüntü ile aynı kökten türetilmiş (uydurulmuş?) “üzüncü” kelimesi şiirlerde dört kez kullanılmış. “üzüncü” kelimesi için bugünkü sözlüklerde hep “üzüntü” manası verilmiş. Aslında üzüncü, üzüntü manasına gelmez, Türk Dil Kurumunun 1978 yılında yayınladığı *Özleştirme Kılavuzu* adlı kitapta üzüncü karşılığı olarak dram kelimesi verilmiş.³⁸ Uydurulurken hedeflenen karşılığı benimsenmemiş olmalı ki üzüntü kelimesi ile anlamdaş kabul edilmiş.³⁹ Dolayısıyla Türkçenin tarihinde yer alan binlerce örneğinden farklı olarak İsmet Özel gibi devrin genç, geleceğin güçlü şairlerinden birinin eserlerinde yer alabildiğinden üzüncü için kazançlı bir netice olarak kalacaktır. *Erbain*’de mevcut olan hüznü ve üzüntü duyguları ile işbu *üzüncü* anlam veya çağrışım bakımından herhangi bir denkliği söz konusu değildir. Türkçe konuşan herhangi bir insana “üzüncüm artıyor seni görünce” şeklinde bir cümle söylene ve ardından ne anladığı sorusu yöneltile -böyle kullanımların varlığına rağmen- sorunun muhatabının müspet bir cevabı olmayacaktır. Her şeyden önce İsmet Özel gibi meşhur bir şairin metinlerinde yer almış olmasına rağmen dilde kabul görmemiş, herhangi bir anlam derinliğine ulaşamamış donuk hatta günümüz itibarıyla ölü bir kelimedir. Dramın kazandığı farklı anlam ve çağrışımın,

36 Özel, *Şiir Kitabı*, 123.

37 Özel, *Şiir Kitabı*, 105.

38 *Özleştirme Kılavuzu*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1978, 183.

39 Bahsi geçen kılavuzda “üzüntü karşılığında verilen kelimeler ise şunlar: “teessür, keder, gam, hüznü, ıstırap, elem, kahr, teessüf, yeis, ukde”! Bk. *Özleştirme Kılavuzu*, 183. Özleştirme değil *Büzüştürme Kılavuzu*! Üzüntü teessüf, yeisi nasıl karşılayabilir?! Üzüntünün mana olarak on farklı kelimeyi karşılaması beklenirken üzüntülünün karşılayacağı kelime ise “kederli, mahzun”! Üzüntüsüz ise sadece gamsız karşılamakla vazifelendirilmiş!

mecazların yükünü kaldıramaz. Nadir görülen bir durum olsa da İsmet Özel şiirinin zaaflarından biri olarak kalacaktır. Dramla üzüncü arasında sadece Yeşilçam sinemasındaki dramlarda “acıklı” konular tercih edildiğinden dram kelimesinin Türkçede kazanmış olduğu mecaz anlamdan hareketle bir yakınlık düşünülebileceği konusu belirtilebilir. Dram için üzme fiilinden türetilmiş bir kelimenin teklif edilmesi arı dilticilerin hareket noktasını da ele vermektedir. İsmet Özel şiirlerinde *üzünçü* dört defa kullanılmaktadır. İlk ikisi *Bakır Tenli Yapraklar* ve *Kaçış* başlıklı şiirlerde geçmektedir ve dram kelimesinin temel anlamı ile düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Son iki örnek ise *Bakmaklar* şiirinde geçmektedir. Bu son kullanımlardaki bağlam dikkate alındığında *üzünçten* devşirilebilecek muhtemel çağrışımlar dramın mecaz anlamı olan “acıklı hadise” ile örtüşmektedir:

yine bir güz büyümekte kamında gölgelerin
o *üzünç* orduları tarlalar çiğnemekte⁴⁰

bir dönülmez kaçışa uzanırdı çocuklar
ve o *üzünç* bitkisi çocuklarda öldürdü⁴¹

işte iğrentim yayılıyor derim, işte sırtlanlar soluyor ellerimde
kuşlar çoktan kapamışlar tarlalarını.
O zaman bir *üzünç* aralığında-herkes gibi-başlar korkum.
Ey irin mutluluğu!

...

TAN! Ölü bir kediyle saçlarımı taramanın vaktidir
sarı bir bilincin ötesini ellemek istemenin
bir *üzünç* aralığındayız artık TAN!

savulun, çıplaklığım geliyor ardımdan.⁴²

Sonuç

İsmet Özel ile Servet-i Fünûn arasında kurulacak bir yakınlık, bulunabilecek bir iz, görülebildiği kadarıyla anlam ve çağrışım zenginliği bol olan hüznün kelimesinin varlığıdır. Ancak İsmet Özel’in hüznün kelimesine şiirinde yer verirken ortaya koyduğu tavır klasik Türk şiirinden beri süregelen ve Servet-i Fünûn şiiriyle artarak, bollaşarak, katlanarak gelişen alışılmış anlam ve kullanımların çok dışındadır. Araştırılmaya muhtaçtır ancak hüznün bir duygu olarak İsmet Özel’deki kadar başka şairlerin şiirlerinde ötelenip aşığılanmadığı yönünde bir tahmin cümlesi kurmanın herhangi bir mahzuru olamaz.

Hüznün yakın duygu durumlarını ilk şiirlerinden beri kullandığı “acı” ve “acımak” kelimeleri vasıtasıyla dile getirmeyi tercih ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim hüznün “boğulmuş” bir hâlde

40 Özel, *Şiir Kitabı*, 72.

41 Özel, *Şiir Kitabı*, 77.

42 Özel, *Şiir Kitabı*, 90.

1972’de kalırken 1975’te talep ettiği ses için benzeri olmayan bir mahzuniyet araması, hüznün alışlageldik yıpranmış, aşınmış, şiirdeki kullanımı harc-ı âlem bir duruma düşmüş olmasının da payı olabilir. Ancak şiire, insana, topluma bakışı ile düşünüldüğünde “ağlak” bir göstergeye bürünen hüznü aşağılıyor oluşu tercih ettiği mücadeleci hayat tarzı ile açıklanabilir. Zira toplumcu dünya görüşüne sahip olduğu dönemlerde siyasi partiye üye olması, öğrenci derneklerinde vazife alması, dergi çıkarması onun mücadeleci bir yaradılışa sahip olduğunun göstergesidir. Benzeri faaliyetlere dindar bir Müslüman olarak yaşamayı tercih ettikten sonra da devam etmiş, yayınevi kurmuş, gazetelerde köşe yazıları yazmış, birçok etkinlikte konuşmalara, gerek topluluk karşısında gerekse radyo ve televizyonlarda programlara katılmış, zaman zaman sert tartışmaların tarafı olmuştur. Nihayet İstiklal Marşı Derneği’ni kurmuş, bir dönem de derneğin genel Başkanlığını yürütmüştür. Şiir yazılarında⁴³ Tanzimat’tan sonra oluşan Türk şiirinin mecrasını inşa eden şairlerden “ethos” yolunu takip edenlere kendini yakın hissettiğini beyan olmasa da ihsas eder. Hüznün edilgen duygulara yönelik çağrışımlarına mesafeli olması, mücadeleci vasfına ve “ethos” yolunu takip eden tercihinine aykırı olduğu neticesine ulaşmak mümkündür.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar/References

- Balcı, Mustafa. “İsmet Özel’ in Şiirlerinde Kurgusal Özel Adlar”. *Oriental Studies and Arts Contributions Dedicated to Professor Tadeusz Majda on His 85th Birthday*, 65-76. Warsaw: Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2015.
- Berk, İlhan. *Şairin Toprağı*. İstanbul: Simavi Yayınları, 1992.
- Berk, İlhan. *Poetika*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.
- Cumalı, Necati. *Ay Büyürken Uyuyamam*. İstanbul: İmbat Yayınları, 1969.
- Cumalı, Necati. *Aylı Bıçak*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1981.
- Hüseyin Siret, *Leyâl-i Girizân*. İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan, 1325/1909.
- Hüseyin Suad, *Lâne-i Melâl*. İstanbul: Tanin Matbaası, 1326/1910.
- Işık, Yusuf Fatih. *Tevfik Fikret Şiirinde Acının Estetiği*. Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019.
- Kabaklı, Ahmet. *Türk Edebiyatı*. 5 cilt. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2006.
- Karaca, Alaattin. *İkinci Yeni Poetikası*. Ankara: Hece Yayınları, 2010.

43 Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*.

Kul, Erdoğan. *Ece Ayhan'ın Şiirleri Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007.

Özel, İsmet. *Evet İsyân*. İstanbul: De Yayınları, 1969.

Özel, İsmet. *Şiir Kitabı*. İstanbul: Adam Yayınları, 1982.

Özel, İsmet. *Erbain: Kırk Yılın Şiirleri*. İstanbul: İklim Yayınları, 1988.

Özel, İsmet. *Çatlıycak Kadar Aşkî*. İstanbul: Adam Yayınları, 2003.

Özel, İsmet. *Şiir Okuma Kılavuzu*. İstanbul: TİYO Yayınları, 2013

Özleştirme Kılavuzu. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1978.

Tevfik Fikret. *Rübâb-ı Şikeste*. İstanbul: Tanin Matbaası, 1326/1910.

Tüzer, İbrahim. *İsmet Özel Şiire Damıtılmış Bir Hayat*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012.

İnternet Kaynakları

<https://www.etymonline.com/word/waterloo>

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/meet%20one%27s%20Waterloo>

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/waterloo>

